

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI ELM VƏ TƏHSİL NAZİRLİYİ
XƏZƏR UNİVERSİTETİ**

**TƏBİƏT ELMLƏRİ, SƏNƏT VƏ TEXNOLOGİYA YÜKSƏK TƏHSİL FAKÜLTƏSİ
BAYTARLIQ TƏBABƏTİ DEPARTAMENTİ**

**Klinik müayinənin prinsipləri
SİLLABUS**

**Tədris ili və semestri
2026/27-ci tədris ilinin payız semestri**

Müəllim: Mahnur Ələkbərova

Razılaşdırılmışdır

Təsdiq edirəm

**Departament müdiri:
b.ü.f.d. S.C.Məmmədova**

Ümumi məlumat	Fənnin adı, kodu və kreditlərin sayı	Klinik müayinənin prinsipləri, VIM 610 , 8AKTS
	Departament	Baytarlıq Təbabəti
	Proqram (bakalavr, magistr)	Magistr
	Tədris semestri	2026/27-ci tədris ilinin payız semestri
	Fənni tədris edən müəllim	Mahnur Ələkbərova
	E-mail	mahnur.alakbarova@khazar.org mahnuralakbarova84@gmail.com
	Telefon	(+994 55) 9952291 (+994 50) 4070301
	Mühazirə otağı/Cədvəl	
	Məsləhət saati	Tələbələrle razılaşmadan sonra vaxt təyin ediləcək
Prerekvizitlər		
Tədris dili	Azərbaycan dili	
Fənnin növü	Məcburi	
Dərsliklər və əlavə ədəbiyyat	<u>Əsas dərsliklər:</u> 1. Clinical Examination of Farm Animals: Peter Jackson, Peter Cockcroft, Oksford, Böyük Britaniya: Wiley-Blackwell, 2002. 2. Veterinary Clinical Examination and Diagnosis (2nd Edition): Anwar H. El-Mahdy, H.A. Abdel-Maksoud, nəşr yeri və tarixi: London, Böyük Britaniya: Saunders (Elsevier), 2014. 3. Heyvanların daxili qeyri-yoluxucu xəstəlikləri (Dərslik): H.B. Hüseynov, Ə.M. Məmmədov, S.A. Əliyev, nəşr yeri və tarixi: Bakı, Azərbaycan: Elm nəşriyyatı, 2010. 4. Baytarlıq klinik diaqnostikası (Metodik vəsait): Z.A. Mustafayev, nəşr yeri və tarixi: Gəncə, Azərbaycan: ADAU Nəşriyyatı, 2015.	
Kursun təsviri	"Klinik müayinənin prinsipləri" (Baytarlıq propedevtikası) fənni gələcək baytar həkimlərinin praktiki fəaliyyətinin təməli daşıdır. Bu kurs tələbələrə xəstə heyvanlara peşəkar və təhlükəsiz yanaşma prinsiplərini, diaqnostik manipulyasiyalar zamanı zəbt etmə (fiksasiya) texnikalarını və düzgün anamnez toplamaq sənətini öyrədir. Fənn çərçivəsində klinikanın əsas triadası (bədən temperaturu, nəbz, tənəffüs), habitusun qiymətləndirilməsi, dərinin, selikli qişaların və səthi limfa düyünlərinin müayinəsi fundamental səviyyədə tədris olunur. Kursun əsas nüvəsini heyvanların daxili orqanlar sisteminin — ürək-damar, tənəffüs, həzm (xüsusilə ön mədələr və şirdan yerdəyişməsi testləri), sidik-cinsiyyət və sinir sistemlərinin, eləcə də süd vəzinin (yelin) fiziki müayinə metodları (inspeksiya, palpasiya, perkussiya, auskultasiya) və sahə daxili ekspres-testlərin (CMT, sinxron perkussiya-auskultasiya) praktiki tətbiqi təşkil edir.	
Kursun məqsədləri	Klinik metodologiyanın mənimsənilməsi: Tələbələrə xəstə heyvan üzərində klassik və müasir obyektiv müayinə metodlarını (fiziki və aləti) ardıcılıqla və peşəkarlıqla tətbiq etmək vərdişlərini aşılamaq. Simptomatika və semiotikanın öyrənilməsi: Heyvan orqanizmində baş verən patoloji dəyişikliklərin xarici əlamətlərini (simptomlarını) oxumaq, onları qruplaşdırmaq və daxili orqanların zədələnmə dərəcəsi ilə əlaqələndirmək bacarığını formalaşdırmaq. Klinik təfəkkürün qurulması: Kompleks müayinə nəticələrinə və differensial diaqnostika prinsiplərinə əsaslanaraq tələbələrdə fərziyyədən dəqiq klinik diaqnoza doğru aparan elmi baytarlıq təfəkkürünü inkişaf etdirmək. Təhlükəsizlik və peşə etikası: Heyvanların klinik müayinəsi zamanı həm həkim və köməkçi heyətin şəxsi biotəhlükəsizliyini qorumaq, həm də heyvan rifahı (animal welfare) prinsiplərinə ciddi riayət etməyi öyrətmək.	
Təlimin nəticələri	Bu kursu uğurla tamamlayan tələbə:	

	Tətbiq edir: İribuynuzlu heyvanları fərdi və kütləvi şəraitdə təhlükəsiz fiksasiya edir, onların bədən kondisiyasını (BCS) vizual və palpator metodla 1-5 ballıq sistem üzrə dəqiq ballandırır. Ölçür və qiymətləndirir: Heyvanın həyat göstəricilərini (T.P.R. triadasını) rəqəmsal və aləti üsullarla ölçür, nəbz və tənəffüs dalğalarının keyfiyyət sferasını analiz edərək fizioloji normadan kənarlaşmaları qeyd edir. Müayinə prosedurlarını icra edir: Daxili sistemlərin propedevtik müayinəsini (ürək tonları və küylərinin dinlənməsi, ağciyər həddlərinin perkussiyası, ön mədələrin peristaltikasının hesabı) sərbəst şəkildə həyata keçirir. Ekspress və sahə testlərini reallaşdırır: Şirdanın sola/sağa yerdəyişməsini "Ping" sınağı (sinxron perkussiya-aukultasiya) ilə təyin edir, yelin rüblərində subklinik mastiti Kalliforniya Mastit Testi (CMT) vasitəsilə vizuallaşdırır. Sənədləşdirir və şərh edir: Müayinə zamanı əldə etdiyi patoqnomik simptomları, anamnez məlumatlarını və obyektiv tapıntıları akademik dil ilə rəsmi Klinik Xəstəlik Tarixçəsi (Ambulatoriya kartı) jurnalına düzgün terminologiya ilə işləyir.		
Tədris metodları	Mühazirə		x
	Praktik tapşırıqlar		x
	Qrup müzakirəsi		x
Qiymətləndirmə	Komponentləri	Tarix/son müddət	Faiz (%)
	Fəallıq	Semestr ərzində	10
	Tapşırıq və testlər (Quiz 1,2,3)	Semestr ərzində	10
	Layihə işi	Semestr ərzində	10
	Aralıq imtahanı		30
	Final imtahanı		40
	Yekun		100
Qaydalar (Tədris siyasəti və davranış)	<u>Dərsin təşkili</u> - Fənnə aid ümumi xarakterli məlumatlar tələbələrə çatdırılacaqdır. - Yeni mövzu əyani vasitələrin (PPT və video fayllar) nümayişi ilə izah ediləcəkdir. - Aralıq və final imtahanları öncəsi tələbələrin mənimsəmə səviyyələri (Quiz) yoxlanılacaqdır. - Tələbələrin əvvəlki mövzunu mənimsəmələri <u>Şifahi və yazılı sorğunun keçirilməsi</u> ilə hər dərs qiymətləndiriləcəkdir, semestrin sonunda isə orta qismət çıxarılacaqdır (Fəallıq). Tələbələrin nəzəri biliklərini praktik tətbiqetmə bacarığına çevirmək, problem analiz etmə, risk qiymətləndirmə və elmi əsaslandırılmış qərarvermə qabiliyyətlərini inkişaf etdirmək məqsədilə seçilmiş mövzu üzrə layihə işləri verilir. Tələbələr mövcud vəziyyəti təhlil etməli, elmi mənbələrə əsaslanmalı və konkret həll mexanizmi təklif etməlidirlər. Layihə yazılı hesabat (8-10 səhifə) və şifahi təqdimat (10–15 dəqiqə) formasında təqdim olunur. <u>Ümumi qaydalar</u> Davamiyyət Tələbələrin bütün dərslərdə iştirakı vacibdir. Tələbələr müəyyən səbəblərdən dərslərin buraxılması (xəstəlik, ailə vəziyyəti və s.) haqqında məlumatı fakültə dekanlığına təqdim etməlidirlər. 25%-dən artıq dərs bu raxan tələbələr imtahana buraxılmır. Gecikmə Dərsə 10 dəqiqədən artıq gecikən tələbəyə qəib yazılır. Buna baxmayaraq, tələbə dərs saatına buraxılır. Yoxlama işi (Quiz) Müəllimə və dekanlığa qabaqcadan məlumat verilən səbəblərdən yoxlama işində iştirak etməyən tələbə yoxlama işini növbəti həftədə yazı bilər.		

	İmtahanlar Tələbənin imtahanda iştirakı və ya imtahanın buraxılması ilə bağlı bütün məsələlər fakültə rəhbərliyi tərəfindən həll olunur. İmtahanda iştirak etməmə yalnız dekanlığın icazəsi ilə mümkündür. İctimai fəaliyyətlə əlaqədar imtahanlardan yayınma hallarına yol verilmir. İmtahanlar kumulyativ xarakterli olmalıdır. Aralıq və yekun imtahanların mövzuları tələbələrə imtahandan öncə verilir. Son imtahanda sualların əksəriyyəti aralıq imtahandan sonra keçirilmiş materialların əsasında tərtib olunur. Tələbənin kursu başa vurmaı 65 və daha artıq bal toplamış tələbə kursu bitirmiş hesab olunur. Əks halda tələbə bu kursu yenidən keçməlidir. İmtahan qaydalarının pozuntuları İmtahanlarda mövcud qaydaların pozulması (köçürmə cəhdləri, köçürmələr, imtahanın gedişini pozmaq və digər qanunsuz hərəkətlər) hallarında tələbənin imtahan işi ləğv olunur. Dərslərdə davranış Tələbə dərslər zamanı müvafiq akademik şəraitin yaradılması üçün mümkün olan hər şeyi etməlidir. İcazəsiz danışığa, lüzumsuz hərəkətlərə və s. qeyri-etik davranışa qətiyyənlə yol verilmir. Tələbə dərslərdə fəal şəkildə iştirak etməli, lazım olduqda suallar verməli və müzakirələrdən kənarda qalmamalıdır. Dərs zamanı dərs prosesini və etik qaydaları pozmaq, həmçinin tələbələr arasında icazəsiz müzakirələr və mobil telefonlardan istifadə qadağandır
--	---

Mövzular üzrə bölgü

Həftə	Tarix/ Gün	Fənnin mövzuları	Dərslərlər/Tapşırıqlar (səhifə)
I		<i>Xəstə heyvanlara yanaşma, fiksasiya texnikası, şəxsi təhlükəsizlik və anamnez toplanması:</i> <i>Fənnin predmeti və klinik etika, heyvanlara yanaşma və şəxsi təhlükəsizlik, fiksasiya (Zəbtetmə) metodları, anamnez (xəstəlik tarixi) toplanmasının elmi əsasları</i>	1.Dərslik 1. Fəsil: "Approach, restraint and history taking", səh. 1-12. Rəsmi Keçid: Wiley Online Library - Clinical Examination 2.Dərslik 2. Fəsil: "Handling and restraint of domestic animals", səh.18–35.Rəsmi Keçid: Elsevier Veterinary Books 3. Dərslik 3. Fəsil: "Xəstə heyvanların müayinəsinin ümumi planı və anamnez", səh. 15–28. 4. Dərslik 4. Fəsil: "Klinik müayinədə heyvanların zəbt edilməsi təlimatları", səh. 4–11.
II		<i>Ümumi baxış (Habitus), bədən quruluşu, konstitusiyə və qidalanma dərəcəsinin (BCS) təyini</i>	1.Dərslik 1. Fəsil: "The clinical examination / General inspection", səh.13–20. 2.Dərslik 2. Fəsil: "General Inspection and Description of Animal (Habitus)", səh.41–53. 3.Dərslik 3. Fəsil: "Habitusun və qidalanma dərəcəsinin təyini prinsipləri", səh. 28–36. 4.Dərslik 4. Fəsil: "Heyvanların habitusunun və makroskopik parametrlərinin qiymətləndirilməsi" səh. 11–16.
III		<i>Klinikanın əsas triadası (bədən temperaturu, nəbz və tənəffüsün - T.P.R. təyini metodikası)</i>	1.Dərslik 1. Fəsil: "The clinical examination / Temperature, pulse and respiration", səh. 21–29. Rəsmi Keçid: Wiley Online Library - Clinical Examination 2.Dərslik 2. Fəsil: "Assessment of vital signs (TPR) in

			<i>farm animals"</i>, səh. 54–68. 3.Dərslik 3. Fəsil: "Klinik triadanın (temperatur, nəbz, tənəffüs) təyini və diaqnostik əhəmiyyəti", səh. 36–48. 4.Dərslik 4. Fəsil: "Heyvanlarda əsas həyat göstəricilərinin (T.P.R.) ölçülmə metodikası", səh. 16–22.
IV		Dərinin və dərialtı hüceyrə toxumasının klinik müayinəsi	1.Dərslik 1. Fəsil: "The skin", səh. 30–43. Rəsmi Keçid: Wiley Online Library - Clinical Examination 2.Dərslik 2. Fəsil: "Examination of the skin and its appendages", səh. 72–89. 3.Dərslik 3. Fəsil: "Dərinin və dərialtı toxumanın müayinə metodikası", səh. 48–59. 4.Dərslik 4. Fəsil: "Dəri tərqorunun, yerli temperatur dəyişikliklərinin və ödəmlərin diaqnostikası", səh. 22–27.
V		Görünən selikli qışaların və səthi limfa düyünlərinin klinik müayinəsi	1.Dərslik 1. Fəsil: "The mucous membranes" (səh. 44–49) və "The lymphatic system" (səh. 50–59) Rəsmi Keçid: Wiley Online Library - Clinical Examination 2.Dərslik 2. Fəsil: "Examination of the visible mucous membranes and lymph nodes", səh. 90–107. 3.Dərslik 3. Fəsil: "Selikli qışaların rəng dəyişiklikləri və limfa düyünlərinin müayinə üsulları", səh. 59–72. 4.Dərslik 4. Fəsil: "Səthi limfa düyünlərinin topoqrafiyası və palpator müayinə alqoritmləri", səh. 27–34.
VI		Ürək-damar sisteminin klinik müayinəsi (palpasiya, perkussiya, auskultasiya, ürək tonları və küyləri)	1.Dərslik 1. Fəsil: "The cardiovascular system", səh. 60–77. Rəsmi Keçid: Wiley Online Library - Clinical Examination 2.Dərslik 2. Fəsil: "Cardiovascular examination, heart sounds and murmurs", səh. 110–132. 3.Dərslik 3. Fəsil: "Ürək-damar sisteminin klinik müayinə üsulları, tonlar və küylər", səh. 72–95. 4.Dərslik 4. Fəsil: "Ürəyin propedevtik müayinəsi və funksional sınaqlar", səh. 34–45.
VII		Tənəffüs sisteminin klinik müayinəsi (burun boşluğu, axıntılar, qırtlaq, nəfəs borusu və ağciyərlərin perkussiya və auskultasiyası, xırıltılar)	1.Dərslik 1. Fəsil: "The respiratory system", səh. 78–96. Rəsmi Keçid: Wiley Online Library - Clinical Examination 2.Dərslik 2. Fəsil: "Examination of the respiratory tract and lungs", səh. 135–158. 3.Dərslik 3. Fəsil: "Tənəffüs sisteminin klinik müayinə üsulları, perkussiya və auskultasiya", səh. 96–122. 4.Dərslik 4. Fəsil: "Ağciyərlərin hüduqlarının müəyyənləşdirilməsi və patoloji səslərin semiotikası", səh. 45–54
<u>Araşq imtahanı</u>			
VIII		Həzm sisteminin klinik müayinəsi (ağız boşluğu, qida borusu və ön mədələrin — işgənbə, torlu mədə, qatlı mədə müayinə üsulları)	1.Dərslik 1. Fəsil: "The gastrointestinal system / The bovine forestomachs", səh. 97–118. Rəsmi Keçid: Wiley Online Library - Clinical Examination 2.Dərslik 2. Fəsil: "Clinical evaluation of the ruminant digestive system", səh. 162–189. 3.Dərslik 3. Fəsil: "Ön mədələrin (işgənbə, torlu mədə, qatlı mədə) klinik müayinə metodologiyası və xarici cisim sınaqları", səh. 122–148. 4.Dərslik 4. Fəsil: "Gövşəyən heyvanlarda ön mədələrin patologiyalarının semiotikası və diaqnostik

			<i>sınaqlar", səh. 54–68.</i>
IX		<i>Son mədə (şirdan - abomasum), bağırsaqlar və qaraciyərin klinik müayinə üsulları (Şirdanın yerdəyişməsi testi - Ping Səsi)</i>	1.Dərslik 1. <i>Fəsil: "The gastrointestinal system / The abomasum and liver", səh. 119–135.</i> Rəsmi Keçid: Wiley Online Library - Clinical Examination 2.Dərslik 2. <i>Fəsil: "Simultaneous percussion and auscultation (Ping test) for abomasal displacement", səh. 190–208.</i> 3.Dərslik 3. <i>Fəsil: "Şirdanın müayinəsi, yerdəyişmə diaqnostikası, bağırsaq və qaraciyər semiotikası", səh. 148–172.</i> 4.Dərslik 4. <i>Fəsil: "Südlük inəklərdə abomasum patologiyalarının differensial diaqnostikası", səh. 68–78.</i>
X		<i>Sidik-cinsiyyət sisteminin klinik müayinəsi (böyrəklərin palpasiyası, sidik kisəsinin rektal müayinəsi, kateterizasiya və sidiyin götürülməsi)</i>	1.Dərslik 1. <i>Fəsil: "The urinary system", səh. 136–144</i> Rəsmi Keçid: Wiley Online Library - Clinical Examination 2.Dərslik 2. <i>Fəsil: "Examination of the urinary tract and catheterization techniques", səh. 212–230.</i> 3.Dərslik 3. <i>Fəsil: "Sidik-cinsiyyət sisteminin daxili və xarici müayinə üsulları, sidiyin götürülməsi", səh. 172–195.</i> 4.Dərslik 4. <i>Fəsil: "Rektal müayinə texnikası və urogenital orqanların diaqnostik semiotikası", səh. 78–89.</i>
XI		<i>Sinir sisteminin klinik müayinəsi (heyvanın davranışı, kəllə sümüklərinin müayinəsi, hərəkət koordinasiyası, səthi və dərin reflekslərin yoxlanılması)</i>	1.Dərslik 1. <i>Fəsil: "The nervous system", səh. 145–164.</i> Rəsmi Keçid: Wiley Online Library - Clinical Examination 2.Dərslik 2. <i>Fəsil: "Neurological examination, cranial nerves and reflex testing in ruminants", səh. 235–258.</i> 3.Dərslik 3. <i>Fəsil: "Sinir sisteminin klinik müayinə üsulları, davranış, koordinasiya və reflekslər", səh. 195–218.</i> 4.Dərslik 4. <i>Fəsil: "Mərkəzi və periferik sinir sistemi patologiyalarının propedevtik diaqnostika alqoritmləri", səh. 89–98.</i>
XII		<i>Süd vəzinin (yelin) və törəmə orqanlarının klinik müayinəsi (yelinin palpasiyası, mastit testləri - CMT testi və südün makroskopik müayinəsi)</i>	1.Dərslik 1. <i>Fəsil: "The mammary gland", səh. 165–175.</i> Rəsmi Keçid: Wiley Online Library - Clinical Examination 2.Dərslik 2. <i>Fəsil: "Examination of the udder and cow-side mastitis testing (CMT)", səh. 262–278.</i> 3.Dərslik 3. <i>Fəsil: "Süd vəzinin müayinə metodikası, mastitlərin yarı-kəmiyyət və keyfiyyət testləri", səh. 218–235.</i> 4.Dərslik 4. <i>Fəsil: "Südlük inəklərdə yelin patologiyalarının propedevtikası və təsərrüfatı testlər", səh. 98–108.</i>
XIII		Praktik laborator məşğələlər	
XIV		Kursun yekun icmalı	
<u>Final imtahanı</u>			

Bu tədris proqramı fənn haqqında tam məlumatı özündə əks etdirir və hər hansı dəyişiklik barədə öncədən xəbər veriləcək.